

Покора К. В.*аспірант кафедри правознавства
Східноукраїнського національного
університету ім. Володимира Даля*

МІСЦЕ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ПРОКУРАТУРИ В СФЕРІ ОБОРОНИ В СИСТЕМІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Спеціальна прокуратура в сфері оборони є відносно новим утворенням, яке почала функціонувати в період воєнного стану. В статті наданий аналіз трансформації прокуратури, яка діє в сфері оборони, а також визначені її особливості та задачі. Стаття містить формулювання поняття місця, значення та особливих повноважень, що необхідне для розуміння діяльності цього спеціалізованого інституту. Проаналізовано поняття місця прокуратури в правоохоронній системі, а також значення спеціалізованих прокуратур у період воєнного стану.

Наголошується, що система повноважень прокурора спеціалізованої прокуратури в сфері оборони обумовлюється потребами захисту інтересів держави у сфері оборони в період воєнного стану. Така діяльність носить особливо важливий для державних інтересів характер. Проте, має місце часткове дублювання повноважень прокурорів обласних, окружних та місцевих прокуратур, що пов'язується з єдиними нормативними актами, якими прокурори керуються при виконанні своїх функційних обов'язків. З одного боку, діяльність прокурора в сфері оборони пов'язана із захистом прав і свобод суб'єктів зі спеціальними повноваженнями, а з іншого, саме вони є суб'єктами кримінального переслідування, яке контролюється спеціалізованими прокуратурами в сфері оборони. Місце спеціалізованої прокуратури також охоплює діяльність у відмінних одна від одної сферах: кримінально-процесуальній, цивільній, адміністративній, господарській, організаційній. Прокуратура залишається самостійним і незалежним органом влади, але це не свідчить про її належність до окремої гілки влади: це пов'язано з реалізацією інтересів всіх органів, наділених владними повноваженнями. Одночасно з цим, прокуратура (прокурор) є складовою механізму контролю за виконанням рішень державної влади, що сприяє дотриманню законності на всіх рівнях.

Ключові слова: *Міністерство оборони України, прокурор, прокурорська діяльність, спеціалізована прокуратура, спеціалізована прокуратура в сфері оборони, функції прокуратури.*

The Special Prosecutor's Office in the field of defense is a relatively new entity designed to operate during martial law. The article provides an analysis of the transformation of the prosecutor's office, which operates in the field of defense, as well as its features and tasks. The article contains the formulation of the concept of place as meaning and special powers, which is necessary for understanding the activities of this specialized institute. The concept of the place of the prosecutor's office in the law enforcement system, as well as the importance of specialized prosecutors' offices during the period of martial law, is analyzed. Features of the activities of the prosecutor of the specialized prosecutor's office in the field of defense are determined by the needs of the field of defense during the period of martial law. Such activity is of a particularly important

nature for state interests, limited in time by the duration of the period of martial law. There is a partial duplication of the powers of prosecutors of regional, district and local prosecutor's offices, which is connected with the single normative acts that prosecutors are guided by in the performance of their functional duties. On the one hand, the activities of the prosecutor in the field of defense are related to the protection of the rights and freedoms of subjects with special powers, and on the other hand, they are the subjects of criminal prosecution, which is controlled by specialized prosecutors' offices in the field of defense. The place of the specialized prosecutor's office also covers activities in different spheres: criminal-procedural, civil, economic, administrative, organizational. The prosecutor's office remains an independent and independent body of government, but this does not indicate its belonging to a separate branch of government: it is connected with the realization of the interests of all bodies endowed with power. At the same time, the prosecutor's office (prosecutor) is a component of the mechanism of control over the implementation of decisions of state authorities, which contributes to the observance of legality at all levels

Keywords: *Ministry of Defense of Ukraine, prosecutor, prosecutor's activity, specialized prosecutor's office, specialized prosecutor's office in the field of defense, functions of the prosecutor's office.*

Конституція України встановила основи для структури та функціонування системи органів прокуратури. Врегульовуючи цю сферу в розділі VII Основного Закону, вона чітко демонструє, що рішення, які ставляться перед прокуратурою, є виявом незалежної державної діяльності. На сьогоднішній день органи прокуратури виділяють, як самостійну організацію, яка відзначається тим, що вона виконує специфічні функції, які призначені лише для неї, та активно співпрацює з усіма сферами державної влади, що робить її ключовим ланком для підтримання рівноваги між ними. Конституція, визнавши її незалежність та багатогранність у системі державного управління, змінила спосіб вираження завдань та основних принципів співробітництва з судовою системою та іншими гілками державної влади.

На сьогодні одним із важливих органів у системі прокуратури України, що гарантує безпеку і водночас забезпечує дотримання прав та інтересів держави у період воєнного стану, виступає спеціалізована прокуратура в сфері оборони. Вона є окремим елементом спеціалізованих прокуратур України, має конкретні функції і завдання, займає особливе місце в правоохоронній і захисній системах.

Спеціалізована прокуратура у сфері оборони Офісу Генерального прокурора (далі - спеціалізована прокуратура) є самостійним структурним підрозділом Офісу Генерального прокурора, підпорядкованим першому заступнику або заступнику Генерального прокурора згідно з розподілом обов'язків [1].

Саме тому, враховуючи особливий статус спеціалізованої прокуратури, її особливі повноваження, метою даної статті є визначення місця спеціалізованої прокуратури в сфері оборони в системі правоохоронних органів.

Поняття та механізм окреслення «місця в системі» того чи іншого державного органу чи спеціалізованого підрозділу не було сформульовано у вітчизняній правовій теорії. Проте має місце низка наукових досліджень, присвячених темі місця та особливостей прокурорської діяльності у системі органів держави. Зокрема це наукові праці таких вчених, як М.В. Беланюк, В.С. Віткова, О.В. Дранаг, Є.О. Загородний, Н.А. Лугина, П.Г. Назаренко

та ін. Незважаючи на те, що представлені роботи досить детально описують особливості функціонування прокуратури України в різні історичні періоди, на жаль, в цих роботах не окреслюється поняття ні місце спеціалізованої прокуратури в сфері оборони в системі спеціалізованих прокуратур, а також не сформульовані основні положення діяльності прокурорів таких прокуратур.

Досліджуючи поняття місця спеціалізованої прокуратури в сфері оборони, на нашу думку, варто визначити, що охоплюється його суттю. Так, з місцем пов'язаний і частина простору земної поверхні, де розміщується певний об'єкт, також значення місця може включати специфічні, притаманні тільки цьому об'єкту функції, які він виконує. Тому під місцем може розумітися призначення прокуратури, якщо розглядати спеціалізовану прокуратуру в сфері оборони – притаманні лише їй функції.

Місце також пов'язано з категорією часу: певним періодом, коли суб'єкт має право реалізовувати свої функції або спеціальні повноваження, необхідність у такій реалізації. За таких умов особливе значення при характеристиці місця спеціалізованої прокуратури має триваючий період воєнного стану.

Період воєнного стану має характеристику тимчасового особливого правового режиму, ознаками якого є чітка регламентованість, розподіл функцій уповноважених суб'єктів і здійснення контролю з боку держави. Даний період часу визначається особливою небезпекою для мешканців країни, і єдиним засобом протистояння небезпеці є ефективна діяльність у сфері оборони, яка реалізується завдяки спеціалізованим державним органам.

Об'єктами уваги під час воєнного стану, насамперед, є воєнні злочини, які вчиняються на території України. Ці злочини потребують належної кваліфікації, суб'єкти, що їх вчинили – відповідного покарання, що можливе лише на підставі повноцінного процесу доказування, яке підлягає контролю з боку прокурорської системи, серед якої особливо виділяються функції спеціальної прокуратури, тому що оборона країни є на сьогодні найважливішим обов'язком для країни.

Необхідно відмітити, що на спеціалізовану прокуратуру в сфері оборони покладаються ціла низка різноманітних функцій. Серед них не лише суто процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, участь у судовому провадженні та підтримання публічного обвинувачення у кримінальних провадженнях про кримінальні правопорушення: проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення); вчинені військовослужбовцями; військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів, добровольцями добровольчих формувань територіальної громади; а також під час виконання службових обов'язків працівниками військових частин, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління Міністерства оборони України, Збройних Сил України, інших військових формувань, оборонно-промислового комплексу України та органів державної влади, які комплектуються військовослужбовцями; вчинені на території розташування військових частин, установ, організацій Міністерства оборони України, Збройних Сил України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, Національної гвардії України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, Державного космічного агентства України та підприємств оборонно-промислового комплексу України; у сфері службової діяльності та проти власності, об'єктом посягання яких є військове майно та (або)

кошти для потреб оборони, у тому числі для військових адміністрацій з питань здійснення заходів правового режиму воєнного стану [1]. Серед них фігурують також дотримання режиму секретності, участь у плануванні роботи Офісу Генерального прокурора, аналітична робота. Окремо слід відмітити здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності оперативними підрозділами Служби зовнішньої розвідки України, Управління державної охорони України, Головного управління розвідки Міністерства оборони України, спеціальної поліції Національної поліції України, Головного управління внутрішньої безпеки (крім оперативно-розшукових справ стосовно організованої та транснаціональної злочинності) та Департаменту військової контррозвідки Служби безпеки України, Управління інформації, Департаменту оперативно-розшукової діяльності Адміністрації Державної прикордонної служби України, підрозділами забезпечення внутрішньої безпеки та власної безпеки, оперативного документування, оперативно-розшуковими та оперативно-технічними підрозділами Державної прикордонної служби України, Управління оперативного забезпечення розслідування військових кримінальних правопорушень Головного оперативного управління Державного бюро розслідувань та ін. [1]. Тобто спеціалізована прокуратура у сфері оборони виконує специфічні завдання, пов'язані саме з періодом воєнного стану, які б без могли б не виникнути у такому обсязі..

Досліджуючи питання про місце прокурора спеціалізованої прокуратури в сфері оборони в системі державної влади, слід звернути увагу на загальне місце прокуратури у системі влади та на наукові розробки з цієї тематики. Так, А. Лапкін висловив думку про обмеженість і неповноту конституційного регулювання прокуратури в цілому в сучасних умовах, не говорячи про спеціалізовані прокуратури в Україні та їх діяльність. З цієї причини чітко не визначено місце прокуратури в системі державної влади взагалі, а також відсутня концептуальна єдність на конституційному рівні [2, с. 50]. На нашу думку, цю тезу можна застосувати і до місця спеціалізованої прокуратури в сфері оборони. Не зважаючи на те, що назва спеціалізації вказує на оборонну сферу, жодний нормативний акт не узагальнює ні особливостей діяльності прокурора даного напрямку, ні розписує як окремий елемент системи з конкретизацією його завдань і кола поставлених перед ними питань. Маємо лише законодавчу схематичність, яка потребує розшифрування, коментарів і роз'яснення, на підставі прокурорської практики.

Якщо спеціалізовані прокуратури в сфері оборони прирівнюються до обласних та окружних прокуратур, то прокурор такої прокуратури користується відповідно всіма повноваженнями обласного або окружного прокурора. Якщо розглядати особливості діяльності та місця прокурора будь-якого напрямку спеціалізованої прокуратури, слід виходити із специфіки повноважень, взаємодії, прав та обов'язків прокурора, сфери його впливу. Для дослідження особливості діяльності прокурора спеціалізованої прокуратури в сфері оборони потрібно, на нашу думку, проаналізувати особливості діяльності прокурора обласної, окружної прокуратури, за статусом якого прирівнюється прокурор спеціалізованої прокуратури в сфері оборони. Після цього необхідно співвіднести отриману інформацію щодо діяльності прокурора в сфері оборони.

Керівник обласної прокуратури, у відповідності до ст. 11 Закону України «Про прокуратуру»: представляє обласну прокуратуру у зносинах з органами державної влади, іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, особами, підприємствами, установами та організаціями; організовує її діяльність; призначає на посади

та звільняє з посад прокурорів обласних та окружних прокуратур, прокурорів - стажистів окружних прокуратур у встановленому законодавством порядку; затверджує акти з питань, що стосуються організації діяльності обласної прокуратури; у десятиденний строк з моменту вивільнення посади повідомляє відповідний орган, що здійснює дисциплінарне провадження, про наявність вакантної або тимчасово вакантної посади у обласній прокуратурі; забезпечує виконання вимог щодо підвищення кваліфікації прокурорів обласної прокуратури та виконує інші передбачені законом обов'язки і користується відповідними повноваженнями [3]. Тобто особливістю діяльності обласного, окружного прокурора є незалежна діяльність у площині горизонталі займаної посади, підпорядкованість вищій ланці та іншим контролюючим державним органам та громадськості, а також співпраця з судом, іншими правоохоронними та державними органами, а також участь у міжнародній договірній діяльності.

Прокуратура (разом з прокурором) залишається самостійним і незалежним органом влади, але це не свідчить про її належність до окремої гілки влади: її діяльність пов'язана з реалізацією інтересів всіх органів, наділених владними повноваженнями. Одночасно з цим, прокуратура (прокурор) є складовим механізмом контролю за виконанням рішень державної влади, що сприяє дотриманню законності на всіх рівнях [4, с. 478].

На думку П.П. Богуцького, спеціалізована прокуратура у сфері оборони є частиною військової юстиції. Це передбачає використання за основу норми всіх галузей права, зокрема в тому числі військового права, яке перебуває інколи в пріоритеті над іншими галузями, з якими має справу прокурор. На думку вченого, система військової юстиції має наступні особливості. По-перше, вони полягають у предметній сфері регулювання та діяльності, тобто у самій сфері діяльності – оборонній сфері. В даному випадку це відноситься до правового забезпечення безпеки в період воєнного стану, збройного конфлікту; По-друге, особливості стосуються безпосередньо режиму несення військової служби, який полягає у особливому змісті суспільних відносин [5, с. 218].

Військова юстиція є складовою правової юстиції країни. Вона має свою особливості, ґрунтується на конституційних засадах, не повинна суперечити правовій системі, а також відображає розвиток українського права в сфері оборони та безпеки, з урахуванням міжнародного досвіду в цій сфері. Стандарти прокурорської діяльності в сфері оборони не повинні суперечити міжнародним стандартам, а метою існування військової юстиції є досягнення стану воєнної безпеки.

Елементами військової юстиції виступають військова прокуратура, військова поліція і військова адвокатура, що лише формується на сучасному історичному етапі. Тому слід зазначити, що спеціалізована прокуратура в сфері оборони є лише третиною військової юстиції, і функціонує вона спільно з цими двома елементами юстиції.

Однією з особливостей діяльності прокурорів даної сфери є участь у господарській діяльності. Ця сфера виступає і в якості сфери контролю, коли мова йде про розпорядження державним майном, а також безпосередньо сферою діяльності прокурорів, тому що пов'язана з земельними і договірними спорами, які вирішуються в судах. Прокурори спеціальних прокуратур протистоять не лише впливу зовнішньої агресії через реалізацію оборонних завдань держави, а й приймають участь у боротьбі з внутрішніми негативними явищами, яким є корупція та бюрократизм.

Спеціалізована прокуратура разом з іншими спеціальними утвореннями протидіє корупції в державі. Так, кримінальні провадження, порушені щодо службових осіб,

стосовно суб'єктів, що посягають на майно Міноборони, військових частин, мають суто корупційну складові, що відноситься до компетенції спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Законодавство чітко не розгалужує сферу діяльності цих двох спеціалізованих утворень, що створює проблеми в частині індивідуалізації відповідальності при відсутності контролю за вчиненими корупційними правопорушеннями.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що спеціалізована прокуратура у сфері оборони займає важливе місце у системі прокуратури України завдяки своїй незалежності, спеціалізації та чітко визначеній функції у підтримці законності у військовій та оборонній сферах, а саме місце прокуратури в сучасних умовах обумовлюється потребами сфери оборони в період воєнного стану. Саме тому до її складу входять кілька управлінь та відділів, що займаються процесуальним керівництвом досудовим розслідуванням, підтриманням публічного обвинувачення, представництвом інтересів держави в суді, а також наглядом за додержанням законів у військовій та оборонній сферах. Спеціалізована прокуратура активно співпрацює з Міністерством оборони, Збройними Силами України, іншими військовими формуваннями та правоохоронними органами, що мають відношення до оборони. Взаємодія з такими специфічними структурами надає їй особливого статусу порівняно з іншими прокуратурами, а сама діяльність носить особливо важливий для державних інтересів характер.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про затвердження Положення про Спеціалізовану прокуратуру у сфері оборони (на правах Департаменту) Офісу Генерального прокурора: Наказ Генерального прокурора 30 травня 2023 року № 144. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0144905-23#Text>
2. Лапкін А. Проблеми удосконалення конституційно-правового статусу прокуратури України. *Проблеми застосування положень Конституції України у діяльності прокуратури: теорія і практика: матеріали круглого столу (18 грудня 2019 року)*. Київ: Національна академія прокуратури України, 2019. С. 48-51.
3. Про прокуратуру. Закон України 14 жовтня 2014 року № 1697-VII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 2-3, ст.12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>
4. Легоша В.В. Місце прокуратури в системі органів влади. *Форум права*. 2011, № 3. С. 478-485.
5. Богуцький П.П. Система військової юстиції України: теоретико-прикладний аспект. *Інформація і право*. 2023, № 3 (46). С. 215-223.